

Quatre contes rodons

Text > VICENÇ PAGÈS JORDÀ

En l'últim article vam comentar uns quants contes que caldria tenir presents abans d'escriure'n un, i en el següent repetirem l'operació amb unes quantes novel·les. Avui ens centrem en el territori intermedi, a mig camí entre el conte i el que en francès s'anomena *nouvelle*, és a dir, un conte llarg (com els que escrivien Poe o Hawthorne), prou curt per llegir-lo d'una tirada, però prou llarg perquè l'autor hagi de mostrar una perícia en la construcció que vagi més enllà de la «inspiració» inicial. Com succeeix en tots els gèneres, el primer requisit és harmonitzar contingut i extensió: que no sembli que el text necessiti unes quantes pàgines més o (molt pitjor) que n'hi sobrin.

«L'afusellat», de Marian Vayreda

El primer text d'avui és «L'afusellat», de Marian Vayreda (Olot, 1853-1903), que narra el viatge d'un narrador innominat entre Olot i Vic, i la conversa discontinua que manté amb el seu guia. En unes quaranta pàgines, Vayreda estableix diferents plans que

s'encavalquen amb naturalitat, com ara la descripció del paisatge (natural i humà), la curiositat del foraster i la resistència a parlar que mostra el guia. Quan finalment el guia es decideix a parlar, la seva història concentra l'atenció del lector, que el veu amb els mateixos ulls admirats que el viatger. El guia explica que durant la guerra carlina va ser executat, però que aparentment va aconseguir sobreviure. Arribats en aquest punt, el narrador abandona la ironia inicial i queda absorbit, no només per la història de l'afusellat, sinó per la manera evasiva com l'explica. Semblantment al Gracchus de Kafka, l'afusellat es troba en un estat intermedi entre la vida i la mort. Com diu l'hostalera amb un humor potser involuntari (una de les constants del conte), «Des que el varen afusellar, mai més n'ha estat altre». La causa d'aquesta presumpta mort és una rivalitat personal que degenera en venjança, però els dos homes enfrontats són tan semblants (l'afusellat sosté que «el coneixia més jo que la mare que el va posar al món») que el lector sospita que es troba davant una varia-

>> Portada de *L'afusellat i altres contes*, de Marian Vayreda. (Font: L'ANGLE EDITORIAL)

ció del tema del doble. Ara bé, arribats en aquest punt, el doble pot esdevenir triple, ja que el viatger (de qui amb prou feines sabem res) també sembla molt afectat per algun fet del passat que ignorem. No podem descartar, tal com sospita ell del guia, que la seva sigui una «naturalesa gastada per una malaltia interior». I encara més: ¿no és possible que darrere totes aquestes màscares Vayreda estigui revelant alguna faceta d'ell mateix, que també va participar en les guerres carlines?

Si «L'afusellat» està escrit a l'última dècada del segle XIX, els altres textos d'avui són d'un segle després. El 1990

>> Josep Pujol, al seu despatx a l'Escola Superior de Música de Catalunya. (Autoria: SARA GUASTEVI)

>> J. N. Santaeulàlia, a la terrassa de casa seva, a Banyoles. (Font: ARXIU J. N. SNTAEULÀLIA).

veu la llum *Objectes perduts*, de J. N. Santaeulàlia (Banyoles, 1955). «Gori», d'una cinquantena de pàgines, recull la transcripció d'un interrogatori al qual un inspector de policia sotmet un antic professor d'institut que va tenir relació amb el Gori del títol, un home que a finals del segle XX va abandonar la civilització per refugiar-se a la muntanya, convençut que el món s'acabaria el 2000. La causa d'aquest final, segons Gori, no seria pas el capitalisme ni la industrialització, sinó aquest error de l'evolució anomenat *home*. Desproveït de roba, d'eines, de llenguatge, l'objectiu de Gori és recular en els esglaons de la humanitat, assolir el que ell anomena «el Gran Retorn». L'interrogatori (que té lloc trenta anys després dels fets) es revela com una bona manera de dosificar les informacions, ja que és de mica en mica, d'una manera aparentment desordenada però de fet disseminada amb minuciositat, com ens assabentem que Gori va ser el pioner d'uns grups («sectes», els anomena l'inspector) que s'han escampat pel continent, i que estan sotmesos als atacs militars dels estats: presumiblement l'interrogatori pot ajudar a liquidar-los. La forma amb què Santaeulàlia vehicula el conte recorda la de Vayreda, si bé aquí el format d'interrogatori permet condensar molta més informació i estalviar-nos

El protagonista del conte de Puigdevall s'embolica en una sèrie interminable de rituals circulars destinats a dissimular la frustració que sent

les transicions entre els diàlegs.

El 1998, Ponç Puigdevall (Sant Feliu de Guíxols, 1963) publica *Era un secret*, que recull una dotzena de contes llargs, entre els quals «Una benvinguda per a Maria Pombal», d'unes trenta pàgines. Narrat en tercera persona des del punt de vista d'un personatge obsedit a construir-se una imatge que no s'avé amb la realitat, el conte explica la fascinació que li desperta l'enigmàtica dona del títol. Irritat perquè no ha estat convidat a la festa que s'ha organitzat per donar-li la benvinguda després que Maria Pombal hagi tornat de l'estranger, el protagonista s'embolica en una sèrie interminable de rituals circulars destinats a dissimular la frustració que sent a mesura que s'acosta el dia fatídic. Narrat en períodes llargs inserits en paràgrafs que ocupen pàgines senceres, el conte situa el lector en un laberint claustrofòbic com el que es genera en la ment del protagonista.

L'últim conte d'avui, «Mirall i ombres», va ser publicat per Josep Pujol (Vilobí d'Onyar, 1964) l'any 1986, i recrea la fórmula del manuscrit trobat seguint una estructura de nines russes. L'autor parteix de dos personatges reals que van coincidir a la Girona de principis del segle XVIII, el mestre de capella Josep Gaz i el bisbe Joan de Taverner, així com de la peça «Venid, mortales» (també existent) que el primer va compondre en honor del segon. L'autor hi afegeix un personatge fictici que, al seu torn, fabula sobre aquests fets i els pren com un mirall de la seva pròpia vida. El text inclou història, citacions, notes a peu de pàgina i uns comentaris sucusos sobre la paraula *butiflero*, inclosa en el «Venid, mortales».

>> Portada d'*Era un secret*, de Ponç Puigdevall. (Font: QUADERNS CREMA)

Heus aquí, doncs, quatre contes no gaire llargs però tampoc curts, gens lineals, cadascun amb una complexitat característica, i presentats en l'estil que requereix cada repte. Els de Vayreda i Pujol, tot i estar escrits en primera persona, tenen en comú el joc de miralls. Els de Vayreda i Santaeulàlia coincideixen en el joc de preguntes i respostes, si bé difereixen en la manera com els personatges s'impliquen en el que expliquen; el conte de Puigdevall, finalment, escrit en tercera persona, es capbussa en la ment del protagonista amb més profunditat del que ho faria ell mateix. No és estrany que sigui el conte més compacte, mentre que el de Pujol, situat en l'època del barroc, resulta convenientment fragmentari i calidoscòpic.

El conte de Marian Vayreda va ser escrit al final de la seva vida, després que hagués publicat els *Records de la darrera carlinada*. El de Santaeulàlia, en canvi, s'inclou en el primer llibre de ficció que va publicar, sense que fins ara hagi reïncidit en el gènere del conte. Josep Pujol, després de consolidar-se precoçment als anys noranta, va abandonar la ficció. Ponç Puigdevall, de la seva banda, va alternant tots els gèneres de la prosa, tant la de no-ficció com la novel·la i els contes. L'únic que tenen en comú els quatre contes d'avui és la prosa modèlica, la tensió narrativa i la bellesa que en resulta.

